

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

УДК 631:65.015(3-202)

*Робимо спробу бути корисними науці
та землі-годувальниці.*

**СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ПРОБЛЕМ, СТРУКТУРИЗАЦІЯ ЦІЛЕЙ
ТА ЗАХОДІВ ЗАДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ
СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ**

Тимошенко М. М.

канд. екон. наук, доцент,

директор Житомирського агротехнічного коледжу

Анотація. У статті проаналізовано проблеми, цілі та заходи щодо забезпечення сталого розвитку сільських територій. Визначено за допомогою методу структуризації «дерева цілей» дієві стратегічні (довгострокові) та операційні цілі, розроблено й обґрунтовано системи конкретних заходів, визначено виконавців і відповідальних задля забезпечення сталого розвитку сільських територій.

Ключові слова: систематизація, структуризація цілей, метод «дерево цілей», сільські території, сталий розвиток.

**SYSTEMATIZATION OF PROBLEMS, STRUCTURING AIMS AND ACTIONS TO
PROVIDE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL TERRITORIES**

Abstract. The paper deals with the the problems, goals and measures for the sustainable development of rural areas. Effective strategic (long-term) and operational goals were defined using the method of structuring the «target tree». The system of concrete measures was developed and substantiated, the executives and those responsible for ensuring the sustainable development of rural areas were developed and substantiated.

Key words: systematization, goal structuring, «tree of goals», rural territories, sustainable development.

Постановка проблеми. Незважаючи на систему розроблених державних концепцій, програм та заходів щодо розвитку аграрного сектору економіки, сучасний соціо-еколого-економічний стан сільських територій Західного Полісся та України загалом характеризується низкою проблем, які вимагають нагального вирішення. Існуючий рівень соціальної інфраструктури села створює реальні передумови для погіршення демографічної ситуації; низький рівень якості життя сільського населення та його матеріальне забезпечення спричиняють зростання безробіття й міграційні процеси; недосконале трудове законодавство зумовлює посилення соціальної диференціації й зниження трудової активності тощо.

Глибокі зміни в аграрній сфері економіки призвели до погіршення екологічної ситуації, яка характеризується нераціональним використанням енергії та природно-сировинних ресурсів; деградацією земельного, водного і лісового фонду; недотриманням науково обґрунтованих систем землеробства; поширенням ерозійних процесів; знищенням біорізноманіття; неоптимальністю структури сільськогосподарських ландшафтів тощо.

Сталість розвитку сільських територій формується під дією негативних чинників економічного характеру, основними з яких є: монофункціональність аграрного сектору; обмеженість фінансових ресурсів місцевих бюджетів; низька державна підтримка інноваційно-інвестиційних процесів; недостатня співпраця з міжнародними фінансовими інституціями; неефективне функціонування особистих селянських та сімейних фермерських господарств; відсутність мотивації до диверсифікації та розвитку аграрного підприємництва на селі; недостатній розвиток інфраструктури аграрного ринку тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у вивчення теоретико-прикладних аспектів сталого розвитку сільських територій зробили такі відомі вітчизняні і зарубіжні вчені, як: М. Бешнасі, О. Бородіна, В. Борщевський, О. Булавка, З. Герасимчук, Х. Дейлі, О. Загурський, В. Залізко, Т. Зінчук, Н. Котенко, М. Малік, О. Онищенко, М. Орлатий, О. Попова, І. Прокопа, К. Прокопишак, П. Саблук, М. Стегней, П. Харді, В. Юрчишин, К. Якуба та багато інших. Варто зазначити, що науково-організаційні засади систематизації проблем, структуризації цілей та заходів задля забезпечення сталого розвитку сільських територій досліджені ще недостатньо.

Постановка завдання. Метою статті є поглиблення науково-методичних положень й обґрунтування практичних рекомендацій щодо систематизації проблем, структуризації цілей та заходів задля забезпечення сталого розвитку сільських територій. Для досягнення мети було поставлено наступні завдання: обґрунтувати теоретико-методичні засади систематизації проблем, структуризації цілей та заходів задля забезпечення сталого розвитку сільських територій; запропонувати необхідні важелі та інструменти вищевказаного методу структуризації, які б забезпечили взаємоузгодженість та взаємодоповненість економічних, соціальних, екологічних та інших цілей розвитку сільських територій; узагальнити пропозиції щодо розробки стратегії сталого розвитку.

Результати дослідження. За результатами проведеного дослідження виявлено низку проблем інституціонального характеру: недосконалість діючої системи управління розвитком сільських територій; відсутність узгодження економічних інтересів держави і суб'єктів господарювання; низький рівень розвитку партнерства між державою, агробізнесом та сільськими територіальними громадами; декларативний характер більшості державних програм та запропонованих стратегій щодо розвитку сільських територій. Нагального вирішення вимагає проблема створення сприятливих культурно-побутових та житлових умов для сільських мешканців, поліпшення їх освітнього рівня та якості медичного обслуговування; збереження і активне пропагування історико-культурної спадщини задля відродження самобутніх національних традицій поліського краю.

Процес формування та реалізація стратегії сталого розвитку сільських територій Західного Полісся України, на нашу думку, полягає у визначенні кінцевої стратегічної мети розвитку досліджуваної території як певної інтегрованої системи, що складається із сукупності складових соціально-демографічного, екологічного, організаційно-виробничого, культурно-виховного, інституціонального характеру. Вищезазначене вимагає системного підходу щодо розробки дієвого організаційно-економічного механізму

реалізації стратегії сталого розвитку сільських територій, в якому враховуватимуться регіональна специфіка та цільові орієнтири сільського розвитку Західного Полісся.

На основі оцінювання та аналізу сучасного стану, рівня та динаміки сталого сільського розвитку досліджуваної території (див. розділ. 3), **стратегічною метою розвитку сільських територій** визначено істотне підвищення рівня життя його населення на основі раціонального використання виробничо-ресурсного потенціалу, поліпшення еколого-економічної ситуації, зростання духовного та культурного рівня сільських жителів, забезпечення добробуту нинішніх та запасу міцності для прийдешніх поколінь з дотриманням рівноважності, збалансованості, гармонійності, стабільності, конкурентоспроможності та продовольчої безпеки країни.

Враховуючи те, що регіональна стратегія сталого розвитку сільських територій Західного Полісся є складовою загальнодержавної і від правильності обраних пріоритетів залежить результативність її реалізації, доцільним вбачається розкриття питання вибору та структуризації цілей. Досліджуючи проблеми регіональної політики сталого розвитку, Герасимчук З. В. наголошує, що формування системи цілей передбачає визначення головної мети з наступним її дезагрегуванням на ієрархічну множину конкретних цілей [5, с. 417]. З метою вибору дієвих стратегічних (довгострокових) та операційних цілей, розробки й обґрунтування системи конкретних заходів, визначення виконавців і відповідальних, доцільно використати метод структуризації, який полягає у побудові «дерева цілей». Розробка «дерева цілей» передбачає ранжування цілей розвитку сільських територій Західного Полісся України залежно від їх важливості, першочерговості; дозволяє виявити супідрядність за рівнями ієрархії; встановити простоту чи складність досягнення; визначити місце і роль запропонованих заходів у досягненні мети сталого сільського розвитку досліджуваного регіону.

Як відомо, цілі стратегії мають вписуватися у тривекторну структуру: функціональний напрямок, часова визначеність та місце реалізації, й містити 3-4 рівні ієрархії. Аналізуючи підходи вітчизняних вчених [4, с. 101; 3; 6] й зарубіжних фахівців [1; 2] до структуризації цілей стратегій розвитку різних об'єктів дослідження, вважаємо, що перший рівень довгострокових цілей має визначатися стратегічною метою розвитку сільських територій Західного Полісся України; другий рівень – це система операційних цілей, які спрямовані на реалізацію стратегічної мети; третій формується на основі конкретизації та визначення часткових цілей первинної ланки; четвертий рівень буде встановлений за допомогою деталізації основних завдань та конкретизації заходів, що забезпечать сталість соціально-економічного розвитку сільської місцевості досліджуваного об'єкта. Саме вони і вважатимуться цілями низового рівня, спрямованими на формування інструментів та важелів організаційно-економічного механізму реалізації стратегії сталого розвитку сільських територій.

На нашу думку, для побудови «дерева цілей» сталого сільського розвитку, не варто використовувати будь-яку формалізовану та запропоновану для застосування структуру, оскільки визначення цілей різного ієрархічного рівня, їх співвідношення та підпорядкованість визначають особливості сільської економіки. Проте, основними вимогами до побудови такої моделі є (рис. 4.11):

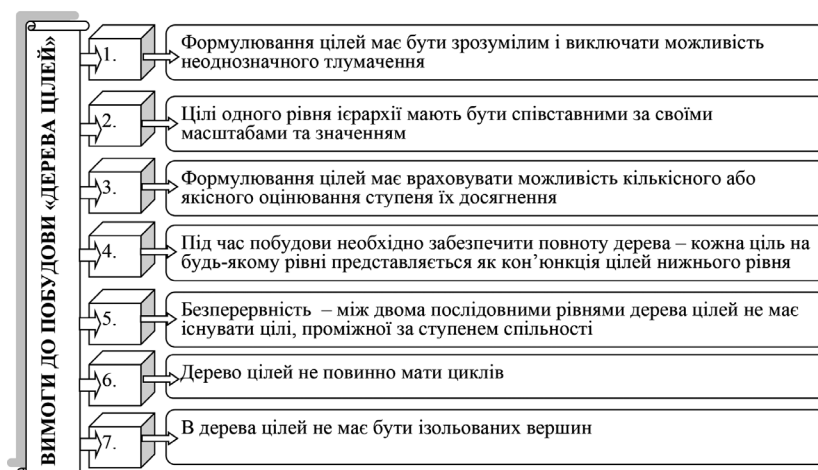

Рис. 4.11. Система основних вимог до побудови моделі «дерева цілей» стратегії сталого сільського розвитку

Джерело: побудовано автором на основі [5, с. 420].

На рис. 4.12. наведено «дерево цілей» розробленої та обґрунтованої стратегії сталого сільського розвитку досліджуваного регіону, яка базується на результатах проведеного PRESTCOM- та SWOT-аналізу (див. пп. 4.1) і містить чотири основні операційні цілі соціально-демографічного, організаційно-економічного, природоохоронного та культурно-освітнього характеру.

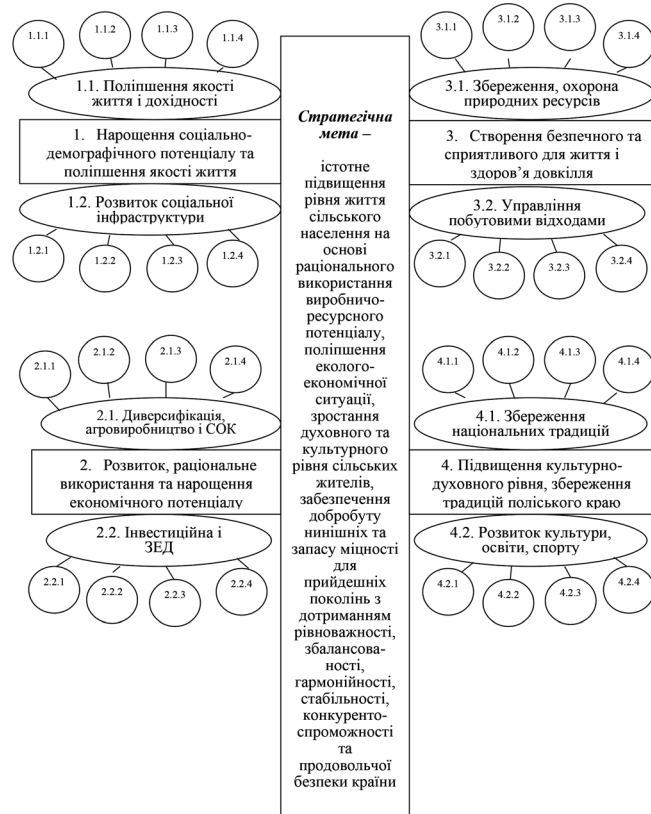

Рис. 4.12. «Дерево цілей» стратегії сталого розвитку Західного Полісся України

Джерело: авторська розробка.

Підсумовуючи вищевикладене, варто зазначити, що цільові орієнтири сталого розвитку сільських територій Західного Полісся України спрямовані на: по-перше, нарощення соціально-демографічного потенціалу та поліпшення якості життя; по-друге, розвиток, раціональне використання та зростання економічного потенціалу; по-третє, створення безпечного та сприятливого для життя і здоров'я довкілля; по-четверте, підвищення культурно-духовного рівня, збереження традицій поліського краю. Проте, будь-яка стратегія чи програма розвитку, незалежно від рівня її розробки, матиме декларативний характер і не втілиться в життя за відсутності ефективного механізму її реалізації.

У контексті цього дослідження варто підтримати відомих вчених ДУ «Інститут економіки і прогнозування НАН України» О. М. Бородіну, В. М. Гейця, І. В. Прокопу та інших, які вважають, що соціоекономічна переорієнтація розвитку аграрного сектору та сільських територій можлива за умови об'єднання зусиль та спільної участі у цьому процесі держави, аграрного бізнесу та сільської громади. А об'єднані зусилля слід спрямовувати на розвиток таких інститутів і форм організації економічного та соціального життя на селі, які б допомагали реалізувати нагальні потреби і корінні інтереси переважної частини сільського населення, посилювати ініціативу знизу, активізувати підприємницьку, творчу та інноваційну діяльність селян [7, с. 53-54].

Висновки. Отже, формування організаційно-економічного механізму реалізації стратегії сталого розвитку сільських територій має базуватися на пошуку важелів узгодженості дій економічних і природних факторів за умови обов'язкового нарощування соціально-демографічного потенціалу та розвитку людського капіталу.

Бібліографія

1. Ansoff I. Corporate Strategy. McGraw Hill, New York, 1965.
2. Thompson, A., & Strickland. A. (2001). Strategic Management: Concepts and Cases. Boston, Mass: McGraw-hill/Irvin.
3. Вахович І. М. Методологія формування стратегії сталого розвитку регіону. Економіка: проблеми теорії і практики. Збірник наукових праць. 2001. Вип. 91. С. 8-12.
4. Герасимчук З. В., Вахович І. М. Організаційно-економічний механізм формування та реалізації стратегії розвитку регіону: монографія. Луцьк: ЛНТУ, 2002. 248 с.
5. Герасимчук З. В. Регіональна політика сталого розвитку: теорія, методологія, практика: монографія. Луцьк: Надстиря, 2008. 528 с.
6. Науменко В., Панасюк Б. Впровадження методів прогнозування і планування в умовах ринкової економіки., Київ: Глобус, 1995. 198 с.
7. Українська модель аграрного розвитку та її соціоекономічна переорієнтація: наук. доп. / Бородіна О. М. та ін, за ред. В. М. Гейця, О. М. Бородіної, І. В. Прокопи; НАН України, Ін-т екон. та прогноз. Київ, 2012. 56 с.